

אוצר החכמה

גדול ואחר הראותנו להם כי בויניציאה עיר המלוכה הונחו היהודים במושבותם בגיטו נהפך המושל ויצנצו קפילו 1) ויט אלינו חסד בזה ויהיו דבריו נשמעים ויתרצו כי נבחר פה מקום ללאזריטו בעדנו ונבקש מהם מקום הבתים אשר אצל שער פונטי קורבו 2) המיוחדים לאנשי המלחמה בשעת המלחמה והדרים דרך שער ההוא ומהם קצת עירונים צעקו יחדו אל הפרווידיטורי והרבו לנו גיוזמים ואיומים ונחדל לבקש עוד הבתים ההם ויתנו לנו הבתים אשר אצל שער הסאונארולה 3) המיוחדים ג"כ לאנשי המלחמה ולא היה פוצה פה ומצפצף כי כבר היו שמה בבתיים רחוקים קצת הקברנים הערלים ויבא שמה הפרווידיטורי להגביל המסגרות ויפקדו בועד כמ' יוסף חפץ 4) ז"ל וכמ' ישראל לוריא ז"ל על המלאכה הזאת וימצאו חרשים ויכינו המקום בארבעה ימים ויותן הבית אשר בקצה הבתים מול חומת העיר לקברנים לשכון שמה ותעלה ההוצאה לסך שש מאות ותשע ל"ט רק הקאואליטי 5) והשלחנות והספסלים השאילו לנו הראשים ובני העיר אשר היו מחזיקים לצורך אנשי המלחמה והלאזריטו נחלק לשנים חלק א' לבריאים היוצאים מהבתים המגואלים וחלק למוכים וינגפו חמשה ביום כ"ד סיון. בעצם היום הזה הוכה בבית מחותני הנז' ר' משה בנו הגדול חתן משכיל ובחור חמד ויסגר גם הוא. ויפקד במקומנו ר' דוד די ליווה 6) עד ירחיב ה' לא' ממנו. וביום כ"ה בו מתו ששה וביום כ"ז בו ארבעה. אז הלך לביתו ליב הקברן ויסגר שם וימאן לשרת עוד. וביום כ"ז בו ששה, אז ביום ההוא התחילו ללכת ללאזריטו רבים אשר היתה להם דירה צרה ויהיו הם לוחצים אותנו לשנות דירה ועלינו לשבח אל השר ס' איטורי סאלה הממונה עלינו מאת הפרווידיטור אשר לא היה מוליך שמה אלא את אשר אנחנו הד' מסכימים בינינו ובכל מכל כל על פינו יחנה ועל פינו יסע.

ויהי ביום כ"ז סיון ערב ש"ק בשעת המנחה קרה מקרה גדול כי נראה עשן יוצא מבית שרה רומאנה אשר הלכה ללאזריטו ולא היה בגיטו קברן מהקברנים אשר ילך לראות מה הוא ועל מה הוא והאלקים אנה לידנו ערל א' אשר שכרו אתו מיוסף שמש, הגם שהיה אסור ע"פ כרוז הפרווידיטור, לשרת בבית אחותו המוכת, וכמ' א"ז 7) אשר נפל בגורלו חלק הגיטו אשר בו בית אחות יוסף הנ"ל לא נתן הממונה על סגירת הבתים

1) Vincenzo Capello

2) Ponte Corvo

3) Porta Savonarola, נקרא כן על שם ארמון המשפחה המפורסמה שנמצא

קרוב לו.

4) משפחת חפץ, באיטלקית Gentile, נמצאה רק באיטליה הצפונית (בפרט בוירונה).

5) Cavallette (כונניות).

6) Di Leva

7) אהרן זרח [כהן]: ע' למעלה.

רשות לפתחו לו כי ירא מהפרווידיטור. ובעוד שהיה הערל מצפה שמה בחצר שלחנהו בבית אותה העברית וימצא שמה מדורה ומטלטים עליה אשר היתה שורפת והולכת ויכבה האש. ולולי הרגשנו בזה או אילו קרה באישון לילה היתה האש בוערת והולכת והיתה מגלגלת עירוב הבריות בריאים ומוכים ורבים אומרים כי האשה הזאת בזדון עשתה זאת בלכתה ללאזאריטו כי חרה לה על אשר לא הוליוה שמה בראשונה ולא נתנו חליפות שמלות כאשר דרשה. וינגפו שלשתם ביום כ"ח סיון וימותו. ביום ההוא שכרו מרעי ערל א' לשרת במקום ליב הקברן בעד שמנה עשר דוק' לחדש. וביום כ"ט בו הוכו ד' ובתוכם קלמן לודי (1) אשר בשגעון חליו (2) נפל מן המטה ויד ילד קטן תחתיו צועק מרה על ידו ואין מי יעלה להקימו, ויקרא ה' א' מן הקברנים ויעל שמה. אז ידענו כי היה אך למחסור אשר לא הוכנו סטראמאצי (3) סדינים ושמלות לחלוף העניים אשר אין חליפות למו ולשלוח מחוץ למחנה בלאזאריטו או חוץ לעיר במקום מיוחד במטות המגואלים מדי פעם בפעם כאשר חפצתי, וישכבו הבריאם במטות המגואלים ותדבקם הרעה ויודע כי הטבתי את אשר דברתי לשלשת מרעי לקחת לנו הקאסיטי (4) מהקונטי דה ליאון (5) ולפתוח שעריהם בגיטו להסיר הבריאם מבית המגואלים ולהשימם שמה וקצתם לא שמו לב לדברי ויהי כאשר בקשו לקחת אותם לא נכלו עוד כי השוכנים בם מאנו אז ללכת למו.

אז הוחל לבקש מכל איש אשר ידבנו לבו מדי שבוע בשבוע נדר מסודר לצורך בני הלאזאריטו ותעלה הנדבה לסך מאה ועשרים ליט' בקרוב וארוחתם ארוחת תמיד מדי יום ביומו לחם שמן ויין ביצים ותרנגולים כדי ספוקם ונשכור להם רופא צירורגו ויהי משכורתו חמשים ליט' לחדש ללכת שם העם ביום ולשומר ההולך לפניו תשעה ליט' וילקח הירץ אשר נתרפא לחלק המזון אל המוצרכים ותלקחנה מהנשים אשר שמה לרקחות לטבחות ולאופות. בימים ההם חלתה שנית המשרתת אשר לי אשר היתה שוכנת בעלייה המיוחדת אחרי מות בתי הנזכרת ובו ביום הוכית חנה בתי הקטנה אז אמרתי אללי לי כי באו ימי הרעה ויהי ממחרת שלחתי המשרתת ללאזאריטו בהסכמת אביה, ואומר בלבי לשלח שמה גם ילדתי המוכית ולשלם תשלומי כפל ארבעה וחמשה לאיזו אשה אשר שמה תשרת אותה ותשגיח עליה והחסידה אשתי הצדקת לא רצתה כי נכמרו רחמיה על הילדה המרגשת בזה וצועקת מרה, ואבקש משרתת בדמים יקרים למען לא תסגר אשתי עמה ואשה בכל אלה לא מצאתי ותסגר אשתי הנ"ל עמה בשני

(1) Calman Lodi.

(2) הרופאים שתארו את המנפה בספריהם מגדילים את המבוכה הרוחנית הבאה:

מחמת החלי: ע' ספרו של מורפורנו הנ"ל, ע' 159.

(3) Stramazze (מזוניים).

(4) Casette (בתים קטנים).

(5) Conti da Lion(a).

החדרים מרווחים ותעמוד שם יום ולילה וממחרת נתרצתה בת שרה רומאנה אשר בלאזאריטו לבא לשרת ונדרתי לה חמישים דוק' ביום חופתה ושנים מריעי בל אשא את שמוחם על שפתי מאנו לתת לי רשות להביא האשה ההיא מלאזאריטו לביתי בהתנצלם כי יראו לגפשמ פן יחר הדבר בעיני הפרווידיטור שרי להו מרייהו כי נתקו מורשי לבבי לב נשבר ונדכה ויבזוהו אולם השר סי' איטורי סאלה צוה לפקיד הלאזאריטו להביא אותה אלי ויעש כן. הנערה באה אל ביתי ותצעק ילדתי במר נפש כי מתרחקת אמה ולא יכדה להתאפק ללכת בחדרה לפרקים ויהי ממחרת ותנחם הנערה ההיא ותבך ותאמר אלכה ואשובה אל אמי ללאזאריטו ותלחצני אשתי להחזירה שמה ואעש כן ברשות השר הנז' ואותר קרח מכאן ומכאן בדאבון נפשי על אשתי אשר שבה לכלכל הילדה אשר מתה אחר כן, ויהי בחלותה שניתי דירה וע"י אמצעיים בקשתי ותמצא משרתת נכרית והכרזת הפרווידיטורי בתקפה עומדת ותמצא אשה אחת אשר באה לשרת בשכר ששה ליט' ליום כל ימי הדבר ותבוא בעוד ילדתי גוססת ולא אבתה אשתי שתתגאל הערלה ההיא לצורך שעה אחת.

^{אוצר החכמה} אז מחותני כמ' שמעון הילפרון הנז' ואני הצעיר שכרנו בית גדול ורחב ידים עם גנות ופרדסים בשכונת הסאוונארולה הוא הבית הנקרא אקאדימיה (1) ונשלם השכירות לאדון קארלו קאפו די ואקה (2) שלש מאות דוק' להסיר משם המטלטלים מהעירונים וישיג מהפרווידיטור רשות בעדנו ללכת שמה כי מעולם לא אבה הפרווידיטור לתת רשות ליהודים לשכור בית חוץ לגיטו. וביום ראשון של ר"ח תמוז מתו ששה בגיטו וא' בלאזאריטו היא בת שמריה מויה (3) משרתת בבית פורת וכל הלילה עד הבקר טרם הפרדה מגיטו ללאזאריטו היתה עולה על החלון להשליך עצמה חוצה (4) לולי צעקת השכנים. וביום ב' תמוז מתו חמשה, ארבעה בגיטו וא' בלאזאריטו, היא המשרתת אשר שלחתי שמה, ותמת ביום ההוא וגם בתי חנה הנזכרת. וביום ג' כ"א תמוז אחרי אשר רחצה אשתי בשרם במים וחומץ ותלכש בגדים אחרים הלך הלכנו אל הבית שמה ולמען לא יוליכו הקברנים ממוננו שמה כי לא הותר לגעת בס רק המגואלים בחרנו לקנות פרדה א' ובני ביתנו היו מוליכים את ממוננו עליה ופאנטי (5) א' מהבריאות עלינו תמיד להרחיק כל הקרב ולא לקחנו מחוט ועד שרוך נעל ממה שהיה בו חשש ונחלק הבית ההוא לשני חלקים חלק א' למחותני וחלק לי ולכל חלק שער גדול

(1) Accademia.

(2) Carlo Capo di Vacca.

(3) Muggia. ממשפחת לוי מויה היו מזכירי קהילת ויניציא במשך כמה דורות.

(4) "בכמה מקרים החולים השליכו את עצמם בעד החלון מחמת שגעונם" (Scotto, Trattato storico della peste dell' anno 1631).

(5) Fante (משרת).

לצד חוץ. ויחדנו כל א' ממנו בחלקו חדר מיוחד לאשר יכלכלו המוכים, ובחלקי חדר מיוחד לאשתי והערלים המשרתים אשר לקחתי, ובחלק מחותני חדר מיוחד לאשתו ולגיסתו אשר שרתו בני המת, וכל האזהרה הזאת לא שוה לנו כאשר אזכיר. ויהי בהפנותי את שכמי ללכת שמה איש הישר בעיניו יעשה בגיטו ומאז והלאה שם היתה עוברת תמיד עגלת הקברנים להוליך המתים לקבורה, כי הגם שלא היתה דרכם דרך ישרה ללכת אל הבתי חיים אשר חוץ מהשער הנקרא זנב ארון, סרו מעט מן הדרך לקחת גם המתים בלאזאריטו להקבר יחדו אף כי היו מביאים ללאזאריטו מדי יום ביום מוכים רבים ובני בית המוכה אשר לא היה להם בית לרוחה, ויהי בשמעי את פעמון העגלה המקשקש ואשא עיני ואראה הבריאים המובאים על העגלה בוכים למשפחותיהם, והמוכים אשר אין רוח בם כשה לטבח יובלו נכמרו רחמי אליהם ותקצר נפשי, ובראותי מדי פעם בפעם מספר מטות המתים על העגלה ואדעם בשם הייתי כגבר אין איל, גם המגואלים נדדו הלכו נגד דת ודין. תם אני לא אדע אם מהמהומה הכללית היתה זאת או מתכונת המנהיגים אשר בבתיהם החל הנגף. בעת ההיא שולחו הנה אנשים רקים ופוחזים לכלכל החולים וילקחו בבתי הבעלי בתים לצורך שעה ויעט כל אחד מהם אל השלל וכי ימות איש שלחו יד בנכסיו ויגנבו דים. גם מחותני ואני הבאנו אחד שם באקאדימיה מקום מקלטנו אשר שלחו לנו הרופא החשוב האלוף מוהר"ר שמואל מילדולה¹ יצו מעיר וירונה. וביום ג' תמוז מתו שנים בלאזאריטו ושלשה בגיטו ובתוכן הקברן ארקיוולטי אשר הלך לשרת אביו כאשר הוכה ומת. וביום ד' בו מתו ד' בגיטו וא' בלאזאריטו, בה' בו ארבעה בגיטו וא' בלאזאריטו, וביום ו' בו ז' בגיטו, וביום ז' בו ד' בגיטו וג' בלאזאריטו, וביום ח' בו ח' בלאזאריטו וד' בגיטו, ובתוכם הקצין כמהמ"ר שמואל כ"ץ מהחזנים² אשר היה ממונה עד יום מותו ויום ט' בו ב' בלאזאריטו וח' בגיטו ובתוכם כ' יוסף חפץ אשר פוקד על הלאזאריטו ויום י' בו מתו ב' בלאזאריטו ובת מחותני בבית הנזכר וחמשה בגיטו ובתוכם בונה אשת שלמה טורקיטו³ אשר ילדה בחליה ולא נמצא מי שרצה לעלות אליה ותבוא היא ערומה אל הפוזולו⁴ צועקת מרה ותמת, והתנוק הנוול לא נמצא אשה אשר רצתה להניק אותו וישלחוהו מריעי ללאזאריטו ויקנו עז א' אשר היה התינוק יונק משדיה ויחי ט"ו ימים וימת.

(1) הרופא והמלומד המפורסם Samuel Meldola.

(2) Samuel (Simone) Cantarini, 1561–1631, מצאצאי משפחה שבאה לפאדובה מעיר אזולו אחרי המהומות שם בשנת ש"ז, ושממנה יצאו לכל הפחות ט' רופאים מפורסמים רובם תלמידי חכמים: עי' Osimo, Narrazione della strage compita nel 1547 contro gli Ebrei d' Asolo e cenni biografici sulla famiglia Koen-Cantarini (Casale 1875).

(3) Turchetto (התורקי הקטן): שם משפחה גם בפיסארו.

(4) Poggiolo (גוזזרה).

אז הוכית החסידה והצנועה שרה אשתי אשת נעורי אהבת כלולותי היא בת האלוף כמוהר"ר נתן יהודה הילפרון מציטאדילה (1) וימת לבי בקרבי. וביום י"א בו מתו ב' בלאזאריטו ועשרה בגיטו, ובתוכם כמ' דוד די ליאה (2) הנכנס במקומו למלאת מספר הד' על הבריות, וביום י"ב בו ג' בגיטו וב' בלאזאריטו, וביום י"ג ח' בגיטו וששה בלאזאריטו. וביום י"ד בו מתו ג' בגיטו א' בלאזאריטו. והצדקת אשתי הנצבת בבית הנזכר אחרי היותנו יחדו אחד ועשרים שנה ויבא אברהם לספוד לשרה ויען ויאמר

יָקָרָא דְּבִנְשֵׁי	צְנִיעָא שְׁפִירָתָא
אַצְלִי לְמִיעֵל	לְוִתִּיךָ תְּדִירָא
כְּחֻזִּיהַּ בְּנָאָה	מְצִינַן מְעָרְתָא
לְאַבְרָם דְּגָאנִי	בְּכִנְפֶּה דְּשָׂרָה (3)

בימים ההם הוכה ומת השר ס' איטורי סאלה הממונה עלינו ויאנחו בני ישראל ומאז והלאה לא נתנונו השב רוחנו. וביום ט"ו בו מתו ב' בלאזאריטו וב' בגיטו, ובתוכם כ' פנחס מנגרי (4) מטובי הקהל. והי' ביום א' בו בא הנה השר אליסי ואלאריטו (5) לראש ויפקדוהו שרי ויניציאה לפרווידיטורי תחת הפיסאני ולא היה לבבו שלם עמנו כי פתוהו וגם יכלו לו העידונים ואנחנו לא נדע אשר בלבבו ומקץ הימים ידענו את האיש ואת שיחו. והי' רעב בארץ כי כמעט כל האופים ספו תמו וכל העם מקצה נודד ללחם איה ויביא הפרווידיטורי בספינות ללחם מכפר דולו (6) ומכפר פונטי די ברינטה (7) והי' למשיב נפש והוא רוכב על סוס להתהלך בארץ ולהתהלך להחיות עם רב. וינגפו בו ביום ב' בגיטו וא' בלאזאריטו, וביום י"ז בו מתו ב' בגיטו וא' בלאזאריטו, ובתוכם הח"ר יחיאל לוריא מטובי העיר; בעצם היום הזה האלוף מארינה יצ"ו בראותו הדבר חזק מאד ורבים מתים מבלי וידוי למד דעת את העם כי בהרגיש איש היותו מוכה בטרם יפול למשכב יבא על פתח ביתו ובפני י' אנשים אשר יעמדו מנגד יתודה על חטאיו ויואל האלוף הנ"ל להיות הראשון לעשות כן והוא אינו מוכה והי' לעת ערב צוה לנקות הגיטו ואחר תפלת המנחה הוציא שני ספרי תורה ויעמוד ויתפלל עם השרידים אשר בגיטו על ארבע קצוות הגיטו ויתקעו ויריעו. וביום י"ח בו מתו ב' בלאזאריטו וששה בגיטו, וביום י"ט חמשה כלם בגיטו, וביום כ' בו ששה בגיטו וששה בלאזאריטו, וביום כ"א בו ג' בלאזאריטו וב' בגיטו, וביום כ"ב בו ב' בלאזאריטו א' בגיטו ובתוכם האלוף החסיד כמוהר"ר שמריה מורפורק ובנו

(1) Cittadella.

(2) הוא דוד די ליווה הנזכר למעלה.

(3) בבא בתרא נח א. (4) Di Negri.

(5) Alvise Valaresso : שער מונומינטלי שנבנה לכבודו עומד עד עכשיו.

(6) Dolo.

(7) Ponte di Brenta.

זצ"ל והח"ר משה גראסיטו זצ"ל אחד מהד' וכ"מ מנחם כ"ץ מהחזנים, וביום כ"ג בו ח' בגיטו ב' בלאזאריטו, וביום כ"ד בו ב' בלאזאריטו וי"א בגיטו, בימים ההם קול הגיטו נשמע נהי בכי תמרורים אנשים ונשים מבכות את התמוז יום ולילה לא ישבות. וביום כ"ה מתו א' בלאזאריטו ותשעה בגיטו, ובתוכם הח"ר חננאל הלוי ושני בני אשר שם האי יהודה ושם השני ליאון באקאדמיה ואשכל גם שניהם ביום א'. וביום כ"ו בו א' בלאזאריטו וארבעה בגיטו ובתוכם כמי מרדכי גראסיטו ז"ל וא' בבית מחותני שמה. וביום כ"ז בו בגיטו ב' וא' בלאזאריטו, וביום כ"ח בו ה' בלאזאריטו וייב בגיטו ובתוכם כ' ישראל לוריא אשר פוקד על הלאזאריטו. וביום כ"ט בו ד' כלם בגיטו. ויהי ביום ר"ח אב האלוף מארינה אשר גותר לבדו בגיטו ממורי הוראה כי האלוף מוהר"ר קלונימוס כ"ץ נוטה למות ואני עדיין מבחוק גזר תענית צבור ויתענו הבריאים, גרבים מלינים על הדבר הזה באמרם כי לענות אדם נפשו בימים ההם ה' לא ראה. וימותו ביום ההוא שבעה כלם בגיטו, ובתוכם האלוף הרופא מוהר"ר קלונימוס כ"ץ מהחזנים אשר יד ושם לו בתורה ובחכמה. וביום ב' בו מתו ב' בגיטו וב' בלאזאריטו, וביום ג' בו ה' בגיטו וא' בלאזאריטו, וביום ד' בו ז' בגיטו וב' בלאזאריטו וביום ה' בו ד' בגיטו וג' בלאזאריטו, וביום ו' בו ג' בגיטו, וביום ז' בו ב' בגיטו ובתוכם המשכיל כ' מאיר עזיז (1) ז"ל. ויהי ביום ז' בו והנה אחד מהשרים דאוילו דוטו (2) שמו נצב פתח השער באקאדמיה ויאמר אלי האתה הדוטור קאטאלאנו ואומר אני ויאמר זה הדבר אשר דבר הפרוידטור צא מבית זה אתה ובני ביתך ולך לך בגיטו. בעוד שלשת ימים, ואם אין, כל אשר לך פה באש ישרף. וכזאת דבר אל מחותני שם. ויד יהודים היתה במעל אשר היו מרננים עלינו ועלי בפרט מדוע לא נבוא לדור בגיטו להשגיח ולפקח על הגיטו ועל עם אלקים ה' הוא יודע כי הגם שהייתי סגור באקאדמיה הייתי בא לפעמים בגיטו עם פאנטי הבריאות לדעת מה ילד יום. וביום ח' בו הפרוידטור החדש הנזכר הוא הראש גזר על כל נוצרי לבל יכנס בגיטו ורק שער א' יפתח בגיטו והגיטו נבוכ על גזירה זו כי הגם שהיו היהודים יכולים לצאת ולבא היו צמאים ועיפים למים ולזולת זה אשר הורגלו להביא בגיטו, וימותו ביום ההוא ז' בגיטו, וביום ט' בו ב' בלאזאריטו וחמשה בגיטו; וביום י' בו באתי לדור בגיטו אני ובתי פירלה (3) להראות העמים והשרים כי סר אל משמעתם אנכי. וימותו ביום ההוא חמשה בגיטו וביום י"א בו מתו ב' בגיטו וב' בלאזאריטו, ואז בשובי לגיטו

(1) משפחת עזיז, שנקראה באיטלקית Da Zara על שם עיר מוצאה, היתה מן היותר מפורסמות בקהלת פאדובה מן המאה ה"ז ואילך. אחרי המנפה נתמנה מנחם או מגדולין עזיז, בנו של הרופא מאזו (Maso) עזיז, לאפיטרופוס על ירושת המתים במנפה, יחד עם הרופא דוד חיים לוריא. מורפורנו, משפחות פאדובה, 18, 7, 26.

(2) בכ"י אוכספורד אוולו דוטו (Avolo Dotto)

(3) Perla שנשאת אחיב לרפאל גאנש לוי; ע' בסבוא.

הוכית אשה הרה גולדי) שמה ותפיל נקבה ועודה מוטלת על ערש דוי הפילה עוד בן ובשגועון חליה הרגישה הילד מתנועע במטתה ולא ידעה מה הוא ותקחהו ותשליכהו ארצה ותשבר מפרקתו וימת. וישמעו בימים ההם בני ק"ק פירארה (2) את ענינו ואת לחצנו וישלחו אלינו חמשים דוק' לחלקם לעניים יגמלם ה' כצדקם. גם בני ק"ק ת"ת (3) אשר בויניציאה שלחו לי שמונה מאות ושמונה ושלשים ליט' לחלקם לעניי לאזאריטו ותבה אחת מליאה מגדנות מעשה רוקח לשעשע נפש החולים ותרופות ומזונות לרוב ישלם ה' להם כפעלם. ויהי ביום י"ב בו אחרי ההשתדלות הנמרץ נתרצה הפרוידוטור להפתיח שני שערים משערי הגיטו ולהפקד ד' ערלים אשר ע"פ מאנדאטי ישרתו בגיטו רק ישכנו חוץ לגיטו או בבית סמוך לגיטו ולא יצא הדבר מן הכח אל הפועל ותמשך עוד הגזרה ימים אחדים. אמנם אחרי הרחיב ה' לנו מעט מזער היו נפתחים לפרקים כל השערים והיו נכנסים ויוצאים הערלים ואין חוקר וינגפו ביום ההוא ד' בגיטו. וביום י"ג בו מת א', וביום י"ד בו באו בגיטו בני הח"ר משה יצ"ו ואשתו המוכית מכה קלה והיא שוכנת לבדה עם משרתת עד עבור ימי הקונטומאציאה ויבואו בגיטו גם חמיו עם בני ביתו. וימותו בו ביום ב' בלאזאריטו וא' בגיטו; אז הבאתי מויניציאה משרתת בשכר שמונים דוק' בעד ד' חדשים כי אשתו עדיין בימי הקונטומאציאה כאמור ולא מצאתי אשה מבנות פאדובה לשרתני אשר אין בה חשש. וביום ט"ו בו מתו שנים בגיטו וא' בלאזאריטו, וביום י"ו בו לא מת עד א' ותחי רוחנו. וביום י"ז י"ח י"ט כ' מתו ארבעה בגיטו א' ליום. וביום כ"א בו ב' בגיטו, וביום כ"ב בו מת א', ובמשך שלשת ימים אחרים מת א' ליום. וילוונו בימים ההם רבים מהשוכנים בלאזאריטו אשר נתרפאו כי חלפו למו ימים רבים אחרי רפואתם ועת האסף בגיטו ונשכור אז בית א' בשכונת סאוונארולי ללאזאריטו שני להוליך שמה הבריאים ונקח למו מטות נקיות ונוליך שמה הבריאים לעשות קונטומאציה. וביום כ"ט בו מת אחד בלאזאריטו, וביום ב' אלול מת א' בגיטו, וביום ג' ד' ה' ו' בו לא מת אחד. ביום ההוא נתן אומר הפרוידוטור לפתוח כל שערי הגיטו והי בלכתו בעיר רוכב על סוס כדרכו ויסר לראות מה משפט הגיטו וישא עיניו וירא והנה רופא יוצא מבית גד בר מיכאל המוכה ויחקור וידרש היטב הרופא ההוא וינחם כי הבטיח לתת הרשות הג"ל ולא אבה עוד. וביום ז' בו מתו ב' בגיטו. וביום ח' בו א' וביום י"ג בו מת אחד בלאזאריטו ותעצר המגפה. והיו המתים במגפה אחד ועשרים וארבע מאות. והמוכים אשר נתרפאו שלש עשרה ומאתים ואשר לא הוכו חמש ושבעים

(1) Golde (שם אשכנזי).

(2) Ferrara.

(3) ק"ק תלמוד תורה בויניציאה, גוסד בסוף המאה ה"ז ע"י אנוסי ספרד ופורטוגל והיה הכי עשיר בעיר. כדאי להדגיש שהמגפה עוד שלטה שמה בעת גמילות-חסד זו (עד סוף חשון שצ"ב).

ובתוכם אני הצעיר הכותב תל"ח א). ואשר בהחבא הלכו למו בטרם הגיע הדבר בגיטו שנים עשר ומכולם לא מת א' ובתוכם הבחורים ר' משה בר' יעקב שלום ור' יוסף בר אהרן שלום ב) אשר נאספו בבית עירון אחד ממשפחת הביגוליני ב) בכפר ביגולינה. ויהי מימים הושמו בבית הסהר בציטאדילה ויוציאו כסף רב להפטר. והיהודים השוכנים שמה הטיבו עמם ויהיו בעזרם ויהי ר' משה שלום הבורח אוד מוצל מאש בבית אביו כל בני ביתו רק תינוקת א' בת שמנה חדשים נמלטה. וימצא בעת הדבר חבוש עם בניו האסורים יהודי א' אשר לא הוכה כי כמעט כל החבושים בבית האסורים נגע לא נגע במו. ומאשר לא הוכו ברחו מתוך הנגף כמ' יעקב לוסטרו 4) וילדו אשר כל בני ביתו מתו במגפה ויפרד מן המוכים הוא ובנו ואחרי הקונטומאציה ברחו למו וילכו אחריו שלשת בני הר"ר שמואל כ"ץ מהחזנים אשר ברחו אחרי מות אביהם ז"ל ואחרי מות שני אחים בחורי חמד ויודעי מדע, ואשר נשארו פה מביתו מתו כולם. תהלת ה' ידבר פי כי לא נמצא פה אחיהם הרופא החשוב האלוף כמוהר"ר יהודה כ"ץ 5) אשר נשא אשה בויניציאה וישב שמה ולקהלנו היה לעזר ולהועיל. ויבקשו הבורחים ההם מאת שר א' מויניציאה במונטי בילונה 6) אשר הוליך אותם שם בכסף מלא ויהי מימים גורשו מלהסתפח בנחלת השר ההוא ובהשתדלות מופלא ע"י היהודים אשר בקאסטיל פראנקו 7) נתרצו שרי הבריאות אשר בו לתת למו רשות לשכון בבית מנגד קאסטיל פראנקו כשלשה רבעי מיל ויהי ממחרת הוכו שלשתם בקדחת ותהי מהומה גדולה בקאסטיל פראנקו על הדבר הזה ונפש כל אדם מרה עליהם ויודע כי החולי קדחת פשוטה ולא חלי דבר וישקוט העם בעת ההיא. ולוסטרו 8) ובנו ברחו לויניציה כי ירא מחולי החזנים 9) כי היו המה חולים מוטלים על ערש דוי והנה בנשף בערב יום לסטים קמים עליהם

(1) תהלה לאל חי.

(2) יעקב שלום (Salom) היה ראש הקהל בפאדובה בשנת שניב, ואהרן שלום בשנת ש"ס : ע' מורפורנו, משפחות פאדובה, 15-16.

Bigolini, Bigolina (3)

(4) לעיל ע' פב.

(5) Dr. Leone Cantarini (1595-1651) הכתר לרופא במכללת פאדובה בשנת

1628 ויסד חברת עושי טוב בהיק אשכנזים בעירו. גירונדי תנ"י (9-197) כותב עליו שהיה מבקר החולים העניים חנם ארבע פעמים ביום.

Montebelluna (6)

Castelfranco (7)

(8) הוא יצחק בן שמעון לוסטרו, המאור הגדול לממשלת. [מאור = Lustro] שהיה

למושיע לקהילת פאדובה בזמן המהומות בשנת תס"ב, ושם פחד יצחק מוקדש לו : ע' שם, מ"ב.

(9) בני משפחת Cantarini

ויכו אותם וישבו כל אשר להם שם ויפילו החולים בשצף קצף מעל המטות לדעת היש במטות מעות אם אין. והלוסטרו בעודו בויניציאה חלה גם הוא בקדחת ארוכה ומקץ הימים גם החזנים גם הלוסטרו שבו לאיתנם. גם בני הח"ד משה אחרי שובו לגיטו הלך לו בכפר קורטי⁽¹⁾ בבית עירון אחד ליאנדרו פורצילין⁽²⁾ שמו וישב שם ימים אחדים ויחלה בקדחת ויבא הביתה ושוערי העיר לא ידעו כי חולה הוא וישב לאיתנו ברוב הימים. והנסיון הוכיח כי הילדים רכי הבשר מעותדים יותר לחולי זו ואחריהם הבחורים והבחורות לא כן. הזקנים, וכל הנשים ההרות כמעט כלם מתו ורבים מאשר הוכו ונתרפאו נותרו חולים מקדחת שלישית ורביעית ימים רבים ואין בית בגיטו אשר אין שם מוכה או מת. רק שתי אלמנות אשר לא הוכו נפשות בביתם שם הא' אסתר אלמנת נחמן כ"ץ הספרדי היא ושני בניה ושם השנית זויה⁽³⁾ אלמנת חיים בן שושן וארבעה בנים ויהי לגס כי היו מוקפות בתים מגואלים. וימת מן הזכרים ארבע עשרה ומאתים ומן הנקבות שבעה ומאתים ובין המתים שמנה ושלשים זוגות איש ואשתו. ויותרו אלמנות שלשים נשים אלמנים עשרים וחמש עשרה בתים לא נותרה בהם נשמה ומבתים רבים לא נותר רק א': בבית ר' גבריאל די נגרי אשר מתו בו שמנה ולא נותר רק תינוק יונק, ובבית אשר ק"פ⁽⁴⁾ אשר מתו מהם עשרה ולא נשאר רק א', ובבית החכם משה גראסיטו אשר מתו מהם אחד עשר ויותר נכד א' אשר לא היה לו חלק ולא נחלה בנכסיהם ויירש הכל, וכאלה רבות. ותסובנה הנחלות מבית לבית, זה ירש נכסי הבעל הבית וזה נדונית אשתו גם רבים השוכנים במקומות אחרים זכו לירושות. ואחזה אנכי עולם הפוך כאשר דברתי. ויהי בהעצר המגפה וקרא נקראתי מאת הפרווידיטורי והשרים ויאמרו לאמר בחרו לכם מקום לעשות הסבורי⁽⁵⁾ ואם אין כל אשר לכם באש ישרף, ולא ידרך כף רגל נכרי בחצריכם אם לא תשלחו ראשונה כל הממון לסבורו. ונבקש אז מקום וארכב על סוס חוץ לעיר לראות מקום בכפר מאנדריאולה⁽⁶⁾ על שפת הנהר אשר היה מיוחד לאפות בו אבנים וייטב בעיני ואשכור אותו בעד תשעים סקו' וספינה בעד עשרים סקודו להוליך הממון שם, אך בזאת כי יהיה לרצון לפני הפרווידיטורי. ויהי כאשר בקשנו הסכמת הפרווידיטורי והשרים לא אבו שמוע כי אמרו הנה המקום הזה רחוק מהלאזאריטו שלנו ומדוע תתפשט הטומאה הנה והנה, בנו לכם מקום אצל הלאזאריטו אשר לנו, או קחו לכם מקום הברינטלי אשר

(1) Corte, ע' להלן, עמי צט.

(2) Leandro Porcellino

(3) Gioia (Zoia) = שמחה.

(4) קאסטל פראנקו.

(5) פירוש חטוי, אבל לא הצלחתי להבין לאיזו מלה אישלקית מכוון.

(6) Mandriola

שכרתם ונאמר אליהם, הנה בעת הדבר אשר היה זה ששים שנה עשו היהודים הסבורי בכפר המונטה (1) רחוק מהלאזאריטו ומקום הברנטלי קצר ידים ובלתי מספיק ויענו ויאמרו בנו לכם שמה בתי עץ או שלמו לנו הוצאת בתי עץ אשר בנינו וההוצאה היתה יותר מחמש מאות דוק' ואחר התרעומת המופלג אשר עשינו ובין יתר התלונות היצדק היותנו פורעים שכירות מקום הברנטלי והמה נהנים ממנו חדשים רבים, ולהטיל עלינו כובד ההוצאה ההיא ומה גם כי הבתי עץ רחוקים מהמקום, נעתר לקולנו ויפטר אותנו מההוצאה רק המקום ההוא היו היה לסבורו ויתצו השרים הבתי עץ ונדע נאמנה כי המקום ההוא לא היה כדאי לעשות הסבורו ונבקש מאתם לקבל ממוננו בלאזאריטו אשר להם אשר היה אז להם לסבורו ולשלם אנהנו כל ההוצאה אשר תעלה עליו וימאנו באמרם היותו בלתי מספיק אליהם. אז הוכרחנו לבחור אותן במקום הברנטלי (2) ויסכימו הפרווידיטורי והשרים לחייב אותנו לשלוח אל הסבורו כל הממון אשר ימצא בגיטו רק החתום בחותם הבריאות ישאר. ונצעק אליו מדוע מעשים אשר לא יעשו עם שאר בני העיר יעשו עמנו כי רק אשר בחדר המוכה היו שולחים שמה או כל אשר בבתיים אשר אין בם יושב, ולמה יוקח משכבנו מתחתנו ומדוע לא נחזיק כל הבגדי פשתן הלבנים כדרך כל הארץ ונבקש העתק גזרה זו לשלוח לויניציאה ולבקש מאת השרים שמה בטולה, וישמע הפרווידיטורי את קולנו ויאמר יחזיק איש איש מטתו בגדי פשתן הלבנים אשר לו והנותר שלח תשלחוהו אל מחוץ למחנה אל הסבורו. וכל זה הוסכם אחרי השתדלות מופלג ואחרי היותי פעמים רבות לפה ולמליץ לפני הפרווידיטור והשרים כי לא נמצא אז מליץ אי מני אלף אשר כבר מתו או ברחו למו. ויהי בראותנו כי רצון הפרווידיטור להתמיד בגזרו עכוב ביאת הערלים בגיטו עד אחרי שלוח הממון לסבורו ומה גם לנקות הגיטו מהר חשנו ולא התמהמהנו לשלוח הממון חוץ לגיטו. וביום ר"ח אלול הוחל לשלוח כל אשר נידון לשרפה, הנוצה הפילאמי (3) וכל המטולטל השוה מעות אשר נשתמשו ממנו המתים או המוכים או אשר היה בחדר המת או המוכה ונשלחה הקברנים בבתיים אשר אין בם יושב כי מתו יושביהם או שולחו ללאזאריטו ונאמן עמהם ר' יוסף טריויס (4) אשר הוכה ונתרפא ויקבל שכרו שבעה ליט' ליום, ויבחרו המטלטלים הראויים לשרפה אשר בכל בית ובית ויצברו אותם חמרים חמרים ואגדות קשורות למען לא יזיק הבל הממון, והראוי לסבורו הונח בקרן זוית והיו מכבדין את הבית היטב, ויהי ככלותם לעשות כן בכל הבתים הולילו הממון

Montà (1)

(2) ע' לעיל, ע' עו.

(3) Pellame (עורות)

(4) Treves : אפשר מבני בניו של ר' יוחנן טריויס, מחבר ס' קמחא ראבישונא

(פירוש על מחזור רומי) שיסר ביה כמנהג איטליה בפאדובה, בשנת 1548.

לשרפה על העגלות לחומת העיר ושורפים אותו שמה ויקחו גם הראוי לשרפה בשאר הבתים וכל ההכנה נעשית בטרם תבאנה העגלות לגיטו למען לא יתעכב הממון בגיטו. ויהי הממון העומד לשרפה בחמשים עגלות ארבע ליום שתיים בבקר ושתיים בערב כי לא חפצנו ביאתם בחום היום ויכתב על הממון הראוי לסבורו אשר בכל בית ובית בספר, ויפקדו ר' יצחק ישראל קארונאל¹) הספרדי וכמ' אברהם פיראריסי²) אשר הוכו ונתרפאו ועל כל הממון בבית א' הכתיבו אות א' ובבית הב' אות ב' וכן מדי בית בבית ויובא הממון על העגלות אל הספינה אשר שכרנו בעד עשרים סקוד' וילך עם הממון ר' יצחק מפאנו³) אשר שכרנוהו בעד דוק' ליום ועמו שלשים נכרים ויהודי אחד בעד ג' לייט' ליום לכל אחד מהם והמקום קצר ידיים ובלתי מספיק כמדובר. הנה הולכים וההכנה לא נעשית ראשונה מהכלים הצריכים ויארך הסבורו שלשה חדשים וחמשה יום ויגיע פה הממון עודנו שוטף במים ויתעפש ממון רב ובפרט רוב מכסי הסטראמאצי ויושם הממון בלאזאריטו פה ברשות השרים ונשלם ליהודי אשר היה שם בסבורו מאה דוק' לנגד הצמר שם בלאזאריטו ולעשות הסטראמאצי כבראשונה ולתקן המכסים ותכבד ההוצאה ותעלה לסך חמש מאות וארבעה אלף לייט' וימנו בועד ג' אנשים לעשות הערך על הממון ויהי הערך עשרה לייט' לכל סטראמאצי שתיים לייט' לכל סדין שתיים לייט' לכל חלוק ושלש לייט' לכל מכסה וילוונו כל העם מקצה כי אין הממון שוה בנוק ההוצאה; הן אמת כי כמ' עזריאל כ"ץ א' מהד' היה מסכים לשרוף כל הממון המגואל כי ירא מההוצאה כאשר קרה לק"ק ויניציאה אשר ההוצאה היתה יתרה על השבח⁴) או לתת הממון במתנה ללאזאריטו הנכרים וכל יתר בני הקהל מאנו בזה ואנכי לא חפצתי לדבר על זה משוב עד רע, כי סבורו הממון המגואל אשר לי ולמחותני באקאדמיה נעשה שמה ברשות השרים וגם הממון המגואל אשר לנו בגיטו שלחנוהו בהחבא שמה על העגלות הנושאות הממון לשרפה ואיך אשפוט שפוט ממון זולתי להשרף. ויהי אחרי שלוח כל הממון לסבורו נעשו מכיס הק"ק בכל הבתים המגואלים עשוני זפת וגפרית ואחרי הטוח כל חדר וחדר בטיט נפתחו החלונות ימים אחדים. ובהגיע חתימה מארבעתנו אל הפרווידיטורי כי יצא מהגיטו כל הממון המגואל [וגם] נעשו העשוני הראויים נעתר לקולנו להביא בגיטו בני מקום הקונטומאציה רק כי לא יצאו מדלתי ביתם חוצה תוך שמונה ימים לנסות אם יקרה פגע אם לא. ועדיין אסור ביאת הנוצרים בגיטו במקומו עומד באמרם השרים כי לא ספו תמו ימי הקונטומאציה לגיטו אחרי המת האחרון ונאמר אליהם

(1) Coronel (מורפורנו, משפחות פאדובה, 8).

(2) Ferrarese

(3) Da Fano

(4) ע' חיי יהודה, מ"ט: ושמן רב תשן קולי (Colli=חבילות) שולחו ללאזריטו

וכמעט בלו נשחת ונפסד ונאבד.

מדוע תשפטו שפוט הגיטו בית א' להסגירו על מת אחד מיושביו? אם יחלה איש תסגירו ביתו לא כל הגיטו, והמה כפתן חרש אטמו אזנם ויענו ויאמרו אם תוך ימים אחדים לא יתחדש מאומה בחצריכם הרשות תנתן לכם לפתוח כל השערים ולנוצרים לצאת ולבוא עם כי היינו יריאים מאד להביא בני הקונטומאציה בגיטו פן יקרה הפגע ויגזרו השרים קונטומאציה של הגיטו כלו, מ"מ צעקת האומללים ההם הפצירתנו להביא אותם בגיטו בשגם היו בהם חולי קדחת ארוכה, וישובו לביתם ה' תשרי השצ"ב, וממחרת השגנו הרשות מאת השרים להביא גם השוכנים בלאזאריטו ראשון בעדות רופא על בריאותם וירא אותם הרופא ביאנקיני (1) ויעיד כי בריאים הם ושגם כי היו בם חולי קדחת ישנה אין בם חשש חולי רע, והלאזאריטו ראשון נחלק לשנים בחלק הא' הושמו מאז החולים אשר נתרפאו ובב' החולים אשר המה חולים עדנה, ותמצא בחלק החולים רק אשה א' אשר לא עצרה כח לבא לפני הרופא. וימנעו השרים לבא בגיטו כל שוכני החלק ההוא. ויהי השמונה ימים אשר נמנעו בם בני מקום הקונטומאציה לצאת מדלת ביתם החוצה, ותמת אשת שמריה מוייה (2) בשבתה עמהם ותראה בועא תחת אצילי זרועותיה וישלחו בעלה ובנו ללאזאריטו שנית ואשה א' ובנה אשר עלתה אליה. ואחרי שלשת ימים הורשו הנוצרים לצאת ולבא בגיטו ויפתחו כל שערי כבראשונה. ויהי מימים גם יתר בני הלאזאריטו שבו לגיטו רק שמריה מוייה וחביריו עמדו שמה ימים אחדים. ויהי ביום ט"ו תשרי השצ"ב בא על פני ^{הפרוידטורי} סופר הבריאות בגיטו ומפתחות החדרים החתומים בידו וישלח המצוה לראות החותמות בצביונם וימסור לכל א' מפתח חדרו ויאמר לכו קחו ממונכם אך אל תמכרו מאומה עד עת בא דבר הפרוידטורי וביום כ"ג תשרי הרשה הפרוידטור ופתח החנויות אך בזאת שבמשך שמונה ימים כל המוכר יודיע מדי ערב בערב אל סופר הבריאות בדבר אשר מכר ביום ההוא וישבע כי הממון אשר מכר אותו היה בחדר חתום.

אלה תולדות הדבר בהמצאו וזה פירו. וכי אמור יאמר אליך הרופא קח לך סמים איליטואריו קונסרוי פריסירואטיוי (3) ונגע לא יקרב באהליך אל תאמן בו כי לא יועילו ולא יצילו, ואנכי הרואה רבים אשר זה דרכם כל הימים וימותו בנפש מרה ורבים אשר לא לקחו מאומה לא הוכו או הוכו ונתרפאו והנגע לא הבחין בין אלו לאלו וינגפו רופאים חשובים שלמים וכן רבים. ויהי בראותי בימים ההם רבים אשר תמיד אתרוג תחת אפם לעכב האדים

(1) Dr. Francesco Bianchini היה סגן ראש הרופאים בסוף שנת 1630 : עיין מורפורנו בספרו הנ"ל, 157.

(2) Muggia (על שם עיר), ולא Moia כמו שרגילים להעתיק. משפחת לוי מוייה היו מוכרי קהלת ויניציאה מדר-דרור.

(3) Eleltuario, Conservi, Preservativi (שמות נדרפים לרפואות).

הצואים או למזג טומאתם אמרתי בלבי גם זה הבל, ומי יודע אם הריח הטוב
ההוא המעורר שאיפת האויר גורם הכנס האדים ההם בנחירים, אי לזאת גם
כי נתעטרתי בכתר הרפואה⁽¹⁾ ואדע מה בפי הרופאים בדבר הזה לא ראיתי
לכתוב מאומה מהפריסירואטיוי הכתובים בספריהם רק אכתוב זכרונות ראויים
להכתב על ספר לדורות הבאים על כל צרה שלא תבוא. בהנגף אחת מהערים
אשר סביבותיך לא תשכיר ביתיך והעמדתה אותם ריקם⁽²⁾, וכי יקרא דבר
בביתך ויצאת שמה חוץ ואם אין לך בית רק אותה אשר אתה שוכן, שכור
לך בית אחר למען ייטב לך, ואם עני אתה ואין ירך משגת חדר תבדיל לך
בתוך^{יכיר ויחמל} ביתך לשים המוכה שמה או לנוס.

הכן לך צדה לימים רבים כנפשך שבעך דגן תירוש ויצהר וכל אשר
יצטרך לך ולביתך גם מחוט עד שרוך נעל למען לא ידרוך כף רגלך לבקש
טרפך בהמצא הנגף ונשמרת מכל דבר רע.

כי ישמע נגף בעירך שום תשים מיטב נכסיך בחדר וחתמת אותו
בחותם הבריאות, רק בגדי הפשטה אל תמעית, גם חליפות שלמות יהיו לך
לעת תמוט רגלך.

וכי יתן אל רעהו כסף או שוה כסף לשמור בחדרו יקח לו ראייה מידו
פן ימות בדבר ויצעק ואין מושיע לו. כי ישבו אחים או אב ובנים יחדו בני
ביתם יבדילו בשני בתים כי בהמצא מוכה בבית האחד ויסגר, השני יקום
ויתהלך בחוץ לשרתו.

אל ישבו שנים יחדיו פן ינגף הא' ויזיק לרעהו.

כי ימצא מוכה בביתך עזוב תעזוב אתו איש או אשה מבני ביתך או
קנה לו משרת בכסף מלא פן ימות בנפש מרה והיה בך חטא והלכת לך
למקום מקלטך ולא תשים דמים בביתך.

ואתם בני קהלי זכרו ואל תשכחו בטרם תגיע המגפה שלוח תשלחו מבני
הק"ק ציר נאמן לויניציה ושלם תשלמו את משכורתו למען יתיצב שמה לעזרה
בצרות ואם יצא מפי השרים פה נגדנו דבר אשר לא כדת אם להסגיר
הגיטו או זולת זה יעמוד שם בפרץ.

(1) הרבה בני קהילת פאדובה נמדו את למודם במכללה המפורסמת שבעיר,
וינכתרו בכתר הרפואה והפילוסופיא, לפי ביטוי בני אותו הזמן: ע' ספרי על היהודים
בויניציאה, פרק ח'. נמצאים באוסף שלי כמה שירים שנתחברו לכבוד המאורע.

(2) מלמד שיהודי פאדובה האמידים התפרנסו במקצת משכירת בתים חוץ
מרבץ היהודים.

ש י ר י ם

¹אשר חבר על דבר הנגף בני הח"ר משה יצ"ו עודנו בכפר קורטי¹

בנרחו מפני המגפה.

²הח"ר משה

א'

דבר בתוך עירך פזר רגלך
מחוץ למחנה במקום נקי
עשה נחשת וברזל מנעליך
וברח בחפזון כאיש בקי
כי אם תעמוד שם בתוך עירך
תהיה ככלב מתבוסס בקיא
ואם בשחר לא תפתח עינים
תמשש באפלה בצהרים

ג'

חפור לך באר לשאב לך מים
לכבוס לבישול למזג יין
גם תעשה לך תנור כיריים
לאפות מאכל לאות עין
קנה לך כלים אזור מתנים
עשה בלי שפחה ועבד אין
אם בשכונתך דבר עצה עוצה
לקנות לך דירה ולצאת² חוצה²

ב'

אכן אם אין בידך לברוח
דבר בתוך עירך כנס רגלך
ובראותך כי יתחיל לפרוח
בידך תסגור דלתי ביתך
ובטרם כי תסגור צריך לטרוח
להכין לך צידה למחיתך
חליפות שמלות להלבישך
מאכל ומשתה להשביעך

ד'

בני ביתך תבדיל ותחדל ועד
כי זאת דבר אמת מבלי כחד
ישב יחידי איש ישכיל לדעת
כי לא טוב אז שבת אחים גם יחד
כי אם לאחד יאחז רעד
תפול עליהם אימתה ופחד
הבדלו אם כן וא' תיראו
ועיניכם לשמים תשאו

(1) Corte עי' למעלה עמוד צר.

(2) ע"ב נדפס כבר מתוך כ"י בית המדרש לרבנים בלונדון במבחר השירה העברית באיטליה, רע"ב—רע"ג.

ה'

משח צרי בחמץ על לבך
גם על דפקי ראש והידים
בשכבך תמשח גם בקומך
ובאצבעך תשים בנחירים
מאכל לביי תתן אכלך
ובכל לבבך אל השמים
קרא בגרון כי ירבה לסלוח
ורפואה למכה יקדים לשלוח

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

ח'

כל הון יקר תחתום אך בביתך
בחותם הבריות מעירך
רק המטה בחדרי משכבך
עזוב ואל תחמול על דבירך
וכל בגדי פשתים תן בידך
ואל תחתום פן יתחיל בפה רך
ואחרי כן בפרך יתמור
בלי תועלת מבשמים מר

ו'

עשן תעשן ירכתי ביתך
בעשונים אשר מאד יריחו
כי ימזגו רוע אוירך
ועשן מפני חדש ידיחו
אכן לא תצא חוץ מדלתותיך
בהאמין אלי אשר יסיחו
שמורים נכזבים חסרי כח
כי אין שמור מועיל כי אם
לברוח

ט'

אם כן אפוא ברח וברך צאתך
בצדקה עד אשר ידך מגעת
לנסגרים תפתחנה ידיך
ובטרם כי תתן צריך לדעת
כי כתב בקש על דינריך
נחשבים לרשים אין במר סעד
כי מה יועיל כל הון ואכל עין
ומי יקנה להם לחם ויין

אח"ח 1234567

ז'

אמת כי אין נסתר מנגד עין
יושב בסתר ורואה כל סתר
אכן אם בעד נפשו אדם אין
ויחפוץ למות שם מבלי סדר
ובלי השכל כמו שכור מיין
יאמר אלקים לי מגן וסתר
הלא עין רואה אוזן שומעת
כי יאבד כטפש בער מדעת

י'

לכן חוס עליהם פן ישמדו
תן צדקה ומרפא בכנפיה
בחר לך אנשים ישרתו
יביאו צדקה למקבליה
ישלחו שם רופא בל יכרתו
ממכה זו מבלי רופאים
כי לעני ורש על מה ולמה
צרי אין בגלעד רופא אין שמה

י"א

השמר בשלשה דברים אלה
ואי אתה בא לידי חלי דבר
קרא נורא תהלות עושה פלא
יצילך מדי שבר על שבר
ברח או הסגר כבבית כלא
פן תמות אז ותסגר בקבר
ובסדר מחיתך וכל צרכך
קוה אל ה' ושמור דרכך

י"ד

ואם לנוס לא תאזור מתנים
ותשב שם כי לא תוכל ברוח
תסגור לך כל חלון בין הערבים
ולא תפתחם עד שמש יזרוח
ותסגור גם אותם בצהרים
אם ימנע השמש מלזרוח
עת יצאו רוחות ובעת ימטיר
מפתח וחלון פנים תסתיר

י"ב

אל תיגע כי החמימות מוֹיֵק
על כי מכין את הגוף לקבל
ולב בני ביתך תחזיק
בלתי יחתו מן המחבל
הגם בחולֵי זה נראה בזיק
כי כעם ככהן הוא מנבל
דע כי לא כל הצאן זאב יטרף
וה' ישמרך ולא שרף

ט"ז

ובטרם כי תפתח חלונותיך
תבעיר בביתך מריח ריח
ותעשן עליו כל בגדיך
אחר תפתח אם השמש זורח
ותתפלל לה' אלקיך
ותתחנן אליו בקול צורח
יסיר רוע אויר כרוב חסדו
כצאת השמש בגבורתו

י"ג

אכן אם דבר באויר נכנסה
אז תברח על אחת כמה וכמה
אויה לרגל אשר אז לא נסה
אויה לרגל כי תמצא שמה
כל בית כל דירה הלא אפסה
ולשחת בלי יושב הושמה
אבות ימותו עם תולדותם
למשפחותם לבית אבותם

ט"ז

על לבך תמשח בקר וערב
משיחה לביית וזה ידוע
מאכל לביי בפִּיך ירב
ואוכל חם ולח יהי גרוע
ולנגד בוחן כליות וקרב
יהי לבך אך לא בגדך קרוע
כי שוא שקד שומר גדול צעיר
אם ה' לא ישמור את העיר.

תם